Lapkričio 11 d. sukako 103-eji metai, kai buvo patvirtintas pirmasis atkurtos nepriklausomos Lietuvos Respublikos ministrų kabinetas.

Prieškario ekonomistas, sulaukęs tragiškos lemties

Per 22 nepriklausomybės metus (nuo 1918 m. lapkričio 11 d. iki 1940 m. birželio 17 d.) buvo suformuotas 21 ministrų kabinetas, kuriame ministrais dirbo 100 politikų. 45 iš jų tapo sovietinės ir nacistinės okupacijų aukomis: 16 sušaudyta, 10 mirė kalėjimuose ar lageriuose, 3 mirė tremtyje, 11-ai pavyko sugrįžti iš lagerių ar tremties, 5 kalinti pirmosios sovietinės okupacijos laikotarpiu ir buvo išlaisvinti 1941 m. Birželio sukilimo metu. Taip pat žiauriai nukentėjo ir jų šeimos, ištremtos į Komiją, Altajaus kraštą, Tomsko ir Novosibirsko sritis. Dauguma šeimų iš Altajaus krašto po metų, 1942-aisiais, perkeltos į Jakutijos šiaurę prie Laptevų jūros.

Ministrai buvo išsilavinę žmonės: teisininkai, finansininkai, gydytojai, pedagogai, karininkai, dvasininkai, inžinieriai, žemės ūkio srities specialistai.

Vienas iš jų – Lietuvos ekonomistas, politinis bei visuomenės veikėjas Jonas Masiliūnas.

Gimė J. Misiūnas 1899 m. balandžio 13 d. Gabulų kaime, Ramygalos valsčiuje, Panevėžio apskrityje, valstiečių šeimoje.

Mokėsi Panevėžio realinėje mokykloje, vėliau – Rusijoje, Pskove. 1917 m. baigė Jakaterinodaro (dabar Krasnodaras) gimnaziją bei įsitraukė į aktyvią lietuvių veiklą – dalyvavo Vyriausiosios Šiaurės Kaukazo lietuvių tarybos Jakaterinodare susitikimuose.

Sugrįžęs į Lietuvą, 1919 m. sausio 14 d. įstojo savanoriu į Lietuvos kariuomenę, paskirtas ypatingų pavedimų valdininku prie Krašto apsaugos ministerijos. Tarnavo Kretingos komendatūroje.

Mokėsi ir Karo mokykloje, jam buvo suteiktas pėstininko leitenanto laipsnis.

1920 m. sausio 4 d. dalyvavo Lietuvos nepriklausomybės kovose su lenkais. Tačiau vėliau pasitraukė iš Lietuvos kariuomenės ir iki 1923 m. studijavo ekonomiką Berlyno aukštojoje prekybos mokykloje. Buvo pažangus ir gabus studentas – jam skirta Finansų ministerijos stipendija.

Aktyvus visuomeninis veikėjas J. Misiūnas Į III Seimą išrinktas Panevėžio rinkimų apygardoje pagal Lietuvos krikščionių demokratų sąrašą.

Nuo 1926 m. birželio 2 d. iki 1927 m. balandžio 12 d. – III Seimo narys. Priklausė LKDP frakcijai.

1926 m. buvo išrinktas Rinkimų komisijos nariu, Krašto apsaugos komisijos nariu, Teisės komisijos nario pavaduotoju.

Nuo 1927 m. ėjo Susisiekimo ministerijos Komunikacijos tarnybos skyriaus viršininko pareigas, vėliau dirbo Susisiekimo ministerijos Geležinkelių valdybos direktoriumi.

1939 m. – VDU Teisių fakulteto Ekonomikos skyriaus neetatinis lektorius. Skaitė kursą apie transporto politiką.

Lietuvos Respublikos susisiekimo ministru A. Merkio Ministrų kabinete J. Misiūnas dirbo mažiau nei metus nuo 1939 m. lapkričio 21 d. iki pat tragiškų Lietuvai įvykių 1940 m. birželį.

1940 m. birželio 15 d. SSRS okupavo nepriklausomą Lietuvos valstybę. Okupuotame krašte ekonomistas pagyveno vos metus.

1941 m. birželio 14 d. Sovietų represinių struktūrų buvo suimtas Kaune. Kalėjo lageriuose Belomorkanale, Puksoje (Plesecko rajonas, Archangelsko sritis).

1942 m. gruodžio 28 d. Puksos lageryje sušaudytas.

Tragišką likimą patyrė ir šio prieškario politiko šeima. 1941 m. birželio 14 d. šeimos nariai buvo ištremti į Karasuko rajoną, Novosibirsko sritį.

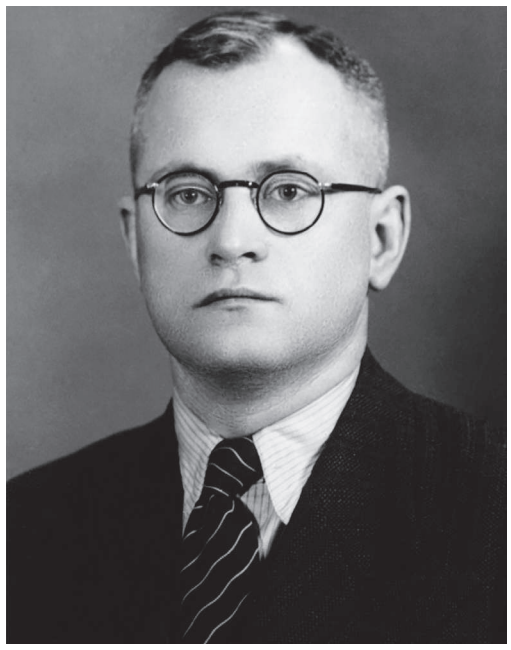
Jonas Masiliūnas (1899–1942).

Parengė Vilma Nemunaitienė

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Voldemaras Vytautas Čarneckis – diplomatijos pagrindų bei tradicijų kūrėjas

Nepriklausomos Lietuvos politikas, ministras ir diplomatas Voldemaras Vytautas Čarneckis (1893–1942) buvo vienas iš valstybės, jos politinio gyvenimo, diplomatijos pagrindų bei tradicijų kūrėjų. Prieškariu formavo nuostatas svarbiausiais Lietuvos užsienio politikos klausimais.

Gimė V. V. Čarneckis 1893 m. Pajiesyje, Marijampolės apskrityje, girininko Antano Čarneckio ir ūkininkaitės Juzės Gegužinskaitės šeimoje.

1911–1916 m. studijavo Aleksandro II elektrotechnikos institute Sankt Peterburge, dalyvavo lietuvių studentų savišalpos draugijos veikloje, buvo jų ateitininkų kuopos pirmininkas.

Pirmojo pasaulinio karo pradžioje dirbo Vilniuje, Lietuvių draugijoje nukentėjusiems dėl karo šelpti. 1916 m. mobilizuotas į Rusijos imperijos kariuomenės inžinierių brigadą ir karininku išsiųstas į frontą.

1918 m. sausio–gegužės mėn. bataliono vadas.

1918 m. liepos mėn. grįžo į Lietuvą, 1918 m. lapkričio mėn. kooptuotas į Lietuvos tarybą. Su A. Stulginskiu organizavo Lietuvių karo pabėgėlių grąžinimo komisiją.

Ministro pareigas ėjo keliuose ministrų kabinetuose.

1918 m. gruodžio 26 d. – 1919 m. kovo 12 d. II Mykolo Sleževičiaus ministrų kabinete ėjo Finansų ministerijos valdytojo pareigas. 1919 m. kovo 12 d. – 1919 m. balandžio 12 d. III Prano Dovydaičio, 1919 m. balandžio 12 d. – 1919 m. spalio 7 d. IV Mykolo Sleževičiaus ir 1919 m. spalio 7 d. – 1920 m. birželio 19 d. V Ernesto Galvanausko ministrų kabinetuose ėjo susisiekimo ministro pareigas.

Priklausė Lietuvos krikščionių demokratų partijos Centro komitetui. 1920 m. gegužės 15 d. – 1921 m. lapkričio 4 d. Steigiamojo Seimo atstovas, išrinktas Telšių rinkimų apygardoje. Atsistatydino perėjęs į diplomatinę tarnybą.

1920 m. V. V. Čarneckis buvo Lietuvos derybų su Lenkija delegacijos Suvalkuose sudėtyje.

1921–1923 m. Mažosios Lietuvos Vyriausybės įgaliotinis, vėliau – Lietuvos Respublikos laikinasis reikalų patikėtinis JAV, 1923–1924 m. – Didžiojoje Britanijoje.

1924 m. birželio 18 d. – 1925 m. vasario 4 d. X Antano Tumėno ir 1925 m. vasario 4 d. – 1925 m. rugsėjo 25 d. XI Vytauto Petrulio ministrų kabinetuose ėjo užsienio reikalų ministro pareigas.

1925–1939 m. buvo nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras Italijoje.

V. V. Čarneckis už nuopelnus Lietuvai yra pelnęs garbingą apdovanojimą – 1932 m. jis apdovanotas Gedimino II laipsnio ordinu.

Jam buvo įteikti Italijos Corona d'Italia II laipsnio (1927 m.), Stella d'Italia I laipsnio (1933 m.) ir Corona d'Italia I laipsnio (1937 m.) ordinai.

1940 m. Vilniaus ir Vilniaus krašto perdavimo Lietuvos Respublikai bei Lietuvos ir SSRS savitarpio pagalbos sutarties komisijos narys.

Okupuotą Lietuvą matė trumpai – biografijos šaltiniuose nurodoma, kad 1940–1941 m. dirbo LTSR maisto pramonės liaudies komisariate.

Tačiau 1941 m. birželio 14 d. NKVD buvo suimtas, išvežtas į Sverdlovsko lagerius, 1942 m. spalio 17 d. nuteistas mirti ir lapkričio 4 d. sušaudytas.

V. V. Čarneckio šeima – žmona ir 5 vaikai – ištremti į Altajaus kraštą. Po metų dar kartą ištremti prie Laptevų jūros, į Mys Mastak, vėliau – į Bykov Mys vietoves. Tik 1958 m. grįžo į Lietuvą.

Šio ministro atminimas įamžintas Didžiosios Kovos apygardos partizanų parke pastatytame memoriale Lietuvos Respublikoje 1918–1940 m. dirbusių, o vėliau sovietų nužudytų ministrų atminimui.

Voldemaras Vytautas Čarneckis (1893–1942).

Parengė Vilma Nemunaitienė

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Kalėdų eglutės istoriniai vingiai

Manoma, kad kalėdinės eglutės tėvynė – Vokietija. Čia 1611 m. pirmąkart ją papuošė grafienė Brieg. Iš Vokietijos eglutės puošimo tradicija paplito Anglijoje, Prancūzijoje, Šiaurės Italijoje, vėliau – Rusijoje.

Į Lietuvą paprotys atėjo XX a. pradžioje. Paplito dvaruose, mokyklose, bažnyčiose. Pradžioje kalėdinės eglutės puoštos popieriniais ar valgomais dalykais – obuoliais, saldainiais, meduoliais.

Apie 1880 m. Vokietijos verslininkai pradėjo organizuoti kalėdinių stiklo ornamentų gamybą ir prekybą. Stiklo įmonės persiorganizavo į masinę kalėdinių eglučių papuošalų gamybą. Verslininkai pradėjo importuoti šiuos papuošalus į kitas šalis. Jų populiarumas nuo XX a. pradžios greitai išaugo.

Nuo 1925 m. Japonijoje, vėliau ir Čekijoje pradėta masiškai gaminti spalvingesnius stiklo papuošalus. Tokie papuošimai Lietuvą pasiekė XX a. pradžioje.

1843 m. atvirukų seriją su kalėdine iliustracija pas dailininką John Callcot užsakė verslininkas H. Koulas. Pirmąją seriją išdalijo draugams. Supratęs, kaip visiems tai patiko, ėmėsi verslo. Tapo pirmuoju proginių atvirukų leidėju pasaulyje.

Kita istorija pasakoja, kad pirmojo atviruko autorius – dailininkas iš Anglijos seras Dobsonas, 1802 m. ant popieriaus skiautės išreiškęs savo meilę nuotakai. Trečioji legenda teigia, kad atvirukų „motina“ – vizitinė kortelė, atsiradusi XVIII a. viduryje Paryžiuje.

XIX a. viduryje Londone anglai su malonumu artimiesiems patys darydavo atvirukus Kalėdoms. XX a. pradžioje atvirukai užkariavo visą Europą.

Kalėdiniuose atvirukuose buvo vaizduojami einantys į bažnyčią, besigrožintys Betliejaus žvaigžde, puošiantys Kalėdų eglutes ar Kristaus gimimą švenčiantys žmonės.

Praėjusio amžiaus pradžioje Kalėdų Senelis buvo tik personažas, jo pasirodymas ant naujametinių atvirukų – verslininkų išmonė. Šie, norėdami ilgiau pardavinėti atvirukus, ant jų pradėjo rašyti ir sveikinimus „Su naujaisiais metais!“

Naujamečiuose atvirukuose dominavo aristokratiški siužetai: kalendorius, laikrodis, šampanas, karnavalas ir net gundančiai atrodančios moterys. Įdomu, kad ant kalėdinių atvirukų buvo vaizduojama žiema, žvaigždėta naktis, o naujamečiuose buvo galima išvysti dieną ir net vasarą.

Lietuvoje atvirukai pasirodė XIX a. pabaigoje. Panaikinus caro valdžios draudimą rašyti lietuviškai, 1905 m. prasidėjo atvirukų leidybos bumas, kuris tęsėsi iki I-ojo pasaulinio karo.

Be kalėdinių atvirukų su žiemos peizažais būdavo leidžiamos ir tuomečių dailininkų A. Žmuidzinavičiaus, A. Jaroševičiaus paveikslų reprodukcijos.

1940 m., kai Lietuva neteko priklausomybės, religinių temų atvirukai išnyko kaip ir pati šventė.

1941 m. birželio 14 d. lietuviai ištisomis šeimomis buvo tremiami į Sibirą. Slėgė tėvynės, gimtųjų namų ilgesys, kuris ypač skaudžiai spausdavo širdį per šventes.

Siekdami nepasiduoti gniuždančiai tikrovei, politiniai kaliniai ir tremtiniai stengdavosi paminėti religines, tautines bei asmenines šventes, dovanodavo vieni kitiems pačių rankomis padarytus atvirukus. Dažniausi motyvai buvo pieštukais, akvarele ar audinyje siuvinėti gimtinės vaizdai, tautinė simbolika. Gražūs, prasmingi žodžiai, nuoširdūs palinkėjimai, padėjo nepalūžti sunkią valandą...

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS